

Είναι η **επανάσταση** νόμος της προόδου;

Με αφορμή τα
100 χρόνια από
την Οκτωβριανή
επανάσταση

Οκτώβριος 2017

Εισαγωγή

Με την συμπλήρωση των 100 χρόνων από τη ρώσικη επανάσταση, έχει προκληθεί μια δραστηριότητα (εκδόσεις, συνέδρια, εκδηλώσεις, αρθρογραφίες) σχετικά με το ζήτημα. Όχι μόνο στην χώρα μας, αλλά σχεδόν σε ολόκληρο τον κόσμο. Όπως συμβαίνει και με άλλα θέματα του παρελθόντος, έτσι και με αυτό, πραγματοποιούνται «αποδράσεις» από τα σημερινά φλέγοντα και κρίσιμα προβλήματα και σε πολύ λίγες περιπτώσεις συνδέεται το τότε με το σήμερα και τους δρόμους που πρέπει να διανοιχτούν. Σύνδεση εννοούμε την ουσιαστική αποτίμηση, αλλά και τον εντοπισμό των νέων ποιοτικών στοιχείων και όχι τα τυπικά και κλασικά του τύπου «όπως και τότε, έτσι και σήμερα αγωνιζόμαστε για...».

Για το θέμα «επανάσταση» γενικά, και σε σχέση με όλες τις προλεταριακές, εργατικές, αντιιμπεριαλιστές, αποαποικιοκρατικές επαναστάσεις στον αιώνα που πέρασε πιο ειδικά, υπάρχουν τρεις «θέσεις», τρεις βασικές απόψεις.

Μια μικρή μειοψηφία υποστηρίζει την επανάσταση, δηλαδή τοποθετείται θετικά και υπέρ της, θεωρώντας την αναγκαία και καθοριστική για την πρόοδο των κοινωνιών. Η υποστήριξη της επανάστασης, τις περισσότερες φορές γίνεται με τρόπο νοσταλγικό, χωρίς να εξαχθούν πιο βαθειά συμπεράσματα και κυρίως μέσα από την αντίληψη ότι ο «δρόμος του Οκτώβρη» πρόκειται να επαναληφθεί. Την ίδια στιγμή βέβαια, αυτό το δυναμικό συνήθως αντιγράφει την αστική πολιτική και η ενασχόλησή του είναι με τα της τρέχουσας συγκυρίας και τα εκλογικά ποσοστά. Υπάρχουν εξαιρέσεις διανοούμενων και μαρξιστών που έχουν προσφέρει αρκετό υλικό για μια κριτική αποτίμηση της θύελλας που διαπέρασε τον 20ό αιώνα. Κι όμως, η καρδιά

και ο παλμός των μαζών δεν περνά μέσα από τα στερεότυπα μιας αρκετά καθυστερημένης και ξεπερασμένης Αριστεράς και όλα τα μεγάλα γεγονότα και οι μορφές οργάνωσης δείχνουν νέες ανάγκες και απαιτούν νέα θεωρία.

Η δεύτερη άποψη, αυτή που κυριαρχεί, θεωρεί πως ό,τι έγινε ήταν ένας «βιασμός της ιστορίας», ένα πραξικόπημα ενάντια στην θέληση των ανθρώπων, και ταυτίζει τις επαναστάσεις με τον ολοκληρωτισμό και την ανελευθερία, οδηγώντας την σκέψη και την πράξη του καθένα στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει εναλλακτική και άρα ας κάνει ο καθείς ό,τι μπορεί για να επιβιώσει. Η ΤΙΝΑ κυριαρχεί και έχει τεράστια υποστήριξη και δύναμη.

Η τρίτη άποψη μπορεί ευκαιριακά να εκμεταλλεύεται, όπου αυτό είναι χρήσιμο, την ιστορία των επαναστάσεων, τον Οκτώβρη, τον Τσε ή τον Άρη εδώ στην Ελλάδα, αλλά για σήμερα σταματά μέχρι το «να σώσουμε ό,τι μπορούμε», να προσφερθεί έστω κάτι στους αναξιοπαθούντες μέσα από κάποια αλληλεγγύη, συσσίτια ή επιδόματα. Ο δικαιωματισμός ως προσθήκη σε έναν πιο ανθρώπινο παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό που παραμένει στον πυρήνα του ανέγγιχτος.

Η θέση μας είναι υπέρ των επαναστάσεων. Με εμβάθυνση όμως σε όλες τις πλευρές τους και με επίγνωση πως αυτές δεν προσφέρουν τελικές λύσεις. Ενδεχομένως, να οδηγήσουν σε νέα καθεστώτα που να απαιτήσουν νέες πολύμορφες επαναστάσεις. Οι επαναστάσεις είναι μέρος μιας μακράς πορείας μετάβασης σε έναν άλλο κοινωνικό σχηματισμό που θα χαρακτηρίζεται από την κοινωνική απελευθέρωση.

Η θέση μας είναι υπέρ των επαναστάσεων χωρίς μεταφυσική και θεολογία.

Το «υπέρ» μας προκύπτει από τα διδάγματα της ιστορίας και δηλώνει την πρόθεσή μας απέναντι στις μεγάλες προκλήσεις

που ξανοίγονται μπροστά στην ανθρωπότητα. Το κείμενο που ακολουθεί αποτυπώνει το σημερινό επίπεδο του προβληματισμού και της ωρίμανσής μας. Ελπίζουμε με αυτό τον τρόπο να υποστηρίζεται μια στάση ποιοτικά διαφορετική από αυτές του συρμού.

A. Η Επανάσταση

1 Η επανάσταση είναι ένα εξαιρετικό, σπάνιο, συγκλονιστικό, μοναδικό γεγονός στη ζωή διαφόρων χωρών και κοινωνιών.

2 Η επανάσταση είναι μια κοινωνική εφεύρεση των ανθρώπων για να πετύχουν μια αναγκαία και επιθυμητή, ζωτικής σημασίας στροφή και αλλαγή στο υπάρχον status.

3 Σύμφωνα με τον μαρξισμό, σε ένα ορισμένο στάδιο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, οι παραγωγικές σχέσεις που επικρατούν γίνονται τροχοπέδη για την πρόοδο και την ευημερία της κοινωνίας. Τότε, γενικά, προκύπτει μια εποχή κοινωνικών επαναστάσεων.

4 Οι επαναστάσεις είναι κυρίως παιδιά της νεωτερικής περιόδου, χαρακτηρίζουν την κοινωνική ζωή και ιστορία από την εποχή της αστικής ανόδου και της αντιπαράθεσης με τη φεουδαρχική τάξη πραγμάτων. Για παλιότερες εποχές, μπορούμε να μιλάμε για εξεγέρσεις, κινήματα, ανατροπές, κι όχι για επαναστάσεις. Σύμφωνα με το μαρξιστικό σχήμα, έχουμε γνωρίσει μέχρι σήμερα δυο εποχές κοινωνικών επαναστάσεων. Την εποχή της αστικής κοινωνικής επανάστασης (1789 - 1870). Την εποχή της προλεταριακής επανάστασης (1917 - 1976).

5 Η επανάσταση μπορεί να θεωρηθεί υπό δύο έννοιες, μια «στενή» και μια πλατύτερη και βαθύτερη ταυτόχρονα. «Στενή» με την ταύτισή της με την απότομη ανατροπή μιας πολιτικής εξουσίας και την ανάληψη από έναν άλλον συνασπισμό κοινωνικών δυνάμεων ή φορέα. Πλατύτερη και βαθύτερη με την έννοια της απαρχής μιας διαδικασίας μετάβασης σε ένα

άλλο σύστημα κοινωνικών σχέσεων και μετασχηματισμών. Ορισμένοι διανοητές κάνουν μια διάκριση ανάμεσα σε πολιτική και κοινωνική επανάσταση. Προηγείται η πολιτική επανάσταση που ανοίγει τον δρόμο στην διαδικασία μετασχηματισμού των παραγωγικών και κοινωνικών σχέσεων.

6 Η επανάσταση πάντα υπάρχει σε ορισμένη σχέση με την αντεπανάσταση, με τις τάσεις παλινόρθωσης του παλιού καθεστώτος που ανατράπηκε και με προσπάθειες ακύρωσης όλων των επιτευγμάτων της. Η ιδιομορφία του 20ου αιώνα έγκειται στο ότι, με την επιτάχυνση και συμπύκνωση του ιστορικού χρόνου που επέφερε η ταξική πάλη και η ραγδαία ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, σημειώθηκε μια «συγκατοίκηση» κοινωνιών που επεδίωκαν την μετακαπιταλιστική μετάβαση με τον καπιταλισμό / ιμπεριαλισμό που καταπολέμησε με κάθε τρόπο αυτή την εξέλιξη. Η ιμπεριαλιστική περικύκλωση και οι απαντήσεις του κεφαλαίου σε οικονομικό, κρατικό, πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο είχαν κι αυτές την επίδρασή τους πάνω στον πόλο της επανάστασης σε παγκόσμιο επίπεδο.

7 Δεν υπάρχει καμιά επανάσταση που να μη συνάντησε, να μη διασταυρώθηκε στην πορεία ή στο ξεκίνημά της, που να μην είχε σχέση με το γεγονός του πολέμου. Δεν πρόκειται για λεπτομέρεια αλλά για ζωτικής σημασίας θέμα. Τα «παλιοσίδερα», δηλαδή τα όπλα κατά την έκφραση του Ένγκελς, δεν μπαίνουν στο μουσείο της ιστορίας αλλά συνεχίζουν να παίζουν σημαντικό ρόλο. Η επανάσταση, επομένως, συναντάται με τον πόλεμο, τη γεωπολιτική, τον παγκόσμιο και περιφερειακό συσχετισμό, εξαναγκάζεται σε επιλογές που έχουν σχέση με εθνοκρατικά και διεθνοσυμμαχικά σχήματα και οδηγείται σε ενώσεις και προετοιμασίες που δεν είναι πάντα διάφανες και

κρυστάλλινες.

8 Στις επαναστάσεις συναντάμε πάντα ορισμένα βασικά στοιχεία:

- Παίζεται επί ίσοις όροις, ανάμεσα σε δύο μεγάλα στρατόπεδα και κοινωνικούς συνασπισμούς το ζήτημα της πολιτικής εξουσίας. Νικηφόρα επανάσταση σημαίνει –κατ αρχάς– επίλυση αυτού του αποφασιστικού κρίκου.
- Προηγείται πάντα μια περίοδος κυοφορίας της επανάστασης, μια μακρά περίοδος πνευματικής, πολιτικής, οργανωτικής προετοιμασίας, ιδεολογικής ζύμωσης και αντιπαράθεσης, ακόμα και αποτυχημένων δοκιμών, ώστε να προκύψει μια επανάσταση.
- Στην επανάσταση έχουμε πάντα την άμεση εμπλοκή εκατομμυρίων ανθρώπων που μέχρι τότε ήταν αδρανείς. Αλλάζουν ριζικά διαχωριστικές γραμμές και στρατοπεδεύσεις, οι παλιές ξεπερνιούνται και γεννιούνται νέες, μετακινούνται εκατομμύρια άνθρωποι, ξαναορίζονται ηθικά και αξιακά πλαίσια. Γίνονται βήματα δεκαετιών μέσα σε λίγες μέρες, ακόμα και ώρες, επιλύονται προβλήματα που φαίνονταν αδύνατο να επιλυθούν, αλλάζει η κλίμακα του δυνατού και εφικτού. Ξεπροβάλλει η αυτενέργεια των μαζών, παράγονται και δημιουργούνται νέοι λαογέννητοι θεσμοί και όργανα να εξουσίας.
- Οι επαναστάσεις στον 19ο και τον 20ο αιώνα, είχαν διεθνή χαρακτήρα, προχωρούσαν κατά κύματα και δεν ήταν ποτέ μεμονωμένα αποκομμένα γεγονότα. Στην εποχή της αστικής κοινωνικής επανάστασης, θα δούμε ολόκληρες περιοχές (Ευρώπη, Λατινική Αμερική κ.λπ.) να συγχρονίζονται, να αλληλοεπηρεάζονται να έχουν κοινούς στόχους, να αλληλοαναγνωρίζονται ως κοινά εγχειρήματα. Αλλά και στον

20ο αιώνα, την εποχή της προλεταριακής κοινωνικής επανάστασης, θα παρατηρήσουμε πως είχαμε επαναστατικά κύματα με διεθνή διάσταση. Επαναστάσεις στην Ευρώπη 1917-23, διεύρυνση των μεταβατικών κοινωνιών μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και την κινέζικη επανάσταση 1945-49, αντιιμπεριαλιστικές επαναστάσεις και ανταποικιακός αγώνας στις δεκαετίες 1950-60, θύελλα των χρόνων 1966-68-73.

B. Η ρώσικη επανάσταση

9 Σε ένα βαθμό απρόβλεπτη, αλλά παρούσα στην ημερήσια διάταξη της ανθρωπότητας, ήρθε εκεί –κι όχι αλλού όπως έλεγαν οι προβλέψεις- γιατί οι άνθρωποι γράφουν την ιστορία τους και είναι οι ίδιοι συγγραφείς και ηθοποιοί της συνάμα. Εκεί είχε μεταφερθεί το επίκεντρο των επαναστατικών ορμών, στο Παρίσι οι συνέπειες από την σφαγή των Κομμουνάρων (30.000) ήταν νωπές. Ο Λένιν δεν περίμενε να δει όσο ζούσε μια ακόμα επανάσταση στη Ρωσία μετά από αυτή του 1905 (τότε γεννήθηκαν και τα σοβιέτ). Λέγεται δε ότι έκανε σαν μικρό παιδί όταν η ρώσικη επανάσταση κράτησε πάνω από 2 μήνες, καταρρίπτοντας το ιστορικό προηγούμενο της Κομμούνας του Παρισιού, της πρώτης «εφόδου στον ουρανό».

10 Οι άνθρωποι αυτοί, ο Μαρξ, ο Ένγκελς, ο Λένιν, ήταν πρώτα από όλα επαναστάτες και ύστερα θεωρητικοί. Ασχολήθηκαν με θεωρητικά ζητήματα για να φωτίσουν τη δράση, την επανάσταση. Κι ήξεραν να «αποτραβιούνται» όταν στράβωνε το πράγμα ή άλλαζαν όλες οι συνθήκες. Δεν παρέμεναν στη φράση, στο σχήμα, στο δόγμα που ανταποκρίνονταν –ίσως- σε μια παλιότερη περίοδο, αλλά ήταν εντελώς ακατάλληλα για τις νέες συνθήκες που εντωμεταξύ δημιουργούνταν.

11 Η ρώσικη επανάσταση ως κοσμογονικό γεγονός, ως κοσμοϊστορικό γεγονός, ως το σημαντικότερο γεγονός του 20ου αιώνα, ως ένα από τα σημαντικότερα στη γνωστή ιστορία του ανθρώπου. Ο Αλέν Μπαντιού θεωρεί πως η ρώσικη επανάσταση ισοδυναμεί με τις ανακαλύψεις και τις αλλαγές που επέφερε η νεολιθική εποχή στον τρόπο οργάνωσης της κοινω-

νίας και τις μεταβολές που ακολούθησαν. «Θέλω να δώσω έμφαση σε ένα σημείο που σήμερα ξεχνιέται, μέσα στο κλίμα του φαινομενικού θριάμβου του καπιταλισμού σε πλανητικό επίπεδο: η ρώσικη επανάσταση του 1917 υπήρξε ένα συμβάν χωρίς προηγούμενο στην ιστορία του ανθρωπίνου είδους».

Μπάζει την ανθρωπότητα σε μια νέα εποχή, σε νέες διαστάσεις και όρους, θέτει πολιτικά, φιλοσοφικά, μια έμπρακτη προσπάθεια αλλαγής όλων των όρων και κοινωνικών σχέσεων που πάνω τους βαδίζει μια εκμεταλλευτική κοινωνία. Η «απεραντοσύνη των σκοπών» (Μαρξ) δεν είναι ένα αχανές πεδίο ή ένα ιδεώδες απλά, έτσι που με αυτήν να συγκαλύπτεται μια εκμεταλλευτική αλλοτριωτική ουσία. Η απεραντοσύνη των σκοπών αφορά την πανανθρώπινη κοινωνική απελευθέρωση και άρση των όρων και σχημάτων αλλοτρίωσης που έχουν δημιουργηθεί από μερικές χιλιετίες εκμεταλλευτικών ταξικών κοινωνιών. Η απεραντοσύνη των σκοπών είναι ένα όπλο για το μέτρημα κάθε φορά των μεταβατικών κοινωνιών και της τροχιάς που παίρνουν, αν δηλαδή προχωρούν στον δρόμο μετασχηματισμού και άρσης της εκμετάλλευσης και της αλλοτρίωσης ή σε έναν δρόμο επαναβεβαίωσής τους με άλλο όνομα και μορφή.

Ο Γιάννης Χοντζέας, σε ένα γραφτό του 1970, αναφέρει την εξής φράση: «Έκλεισαν 53 χρόνια (τώρα σχεδόν άλλα 50, σύνολο 100) από την ημέρα που κάτω από τους κανονιοβολισμούς του “Αβρόρα” ανακηρύχθηκε η Σοβιετική Δημοκρατία του ρώσικου προλεταριάτου στην τότε Αγία Πετρούπολη (ξαναονομάστηκε έτσι, 21 χρόνια μετά). Στο διάστημα που μεσολάβησε συντελέστηκαν τόσες κοσμογονικές μεταβολές που άλλαξαν την όψη του πλανήτη μας όσο δεν μπορούσαν να το κάνουν χιλιάδες χρόνια κοινωνικής εξέλιξης».

Ο Σαμίρ Αμίν σε ένα πρόσφατο κείμενό του, αναφερόμενος

στη ρώσικη επανάσταση τονίζει: «Οι φιλοδοξίες των μεγάλων επαναστάσεων, όπως αυτές εκφράστηκαν στα συνθήματα της γαλλικής Επανάσταση (ελευθερία, ισότητα, αδελφσύνη), της Επανάστασης του Οκτώβρη (προλετάριοι όλων των χωρών, ενωθείτε), του μαοϊσμού (προλετάριοι όλων των χωρών, καταπιεζόμενοι λαοί, ενωθείτε), δεν βρίσκουν την μετάφρασή τους στην άμεση πραγματικότητα. Παραμένουν ωστόσο οι φάροι που φωτίζουν τους μη ολοκληρωμένους αγώνες των λαών για την πραγματοποίησή τους. Γι αυτό δεν είναι δυνατό να κατανοήσουμε τον σημερινό κόσμο κάνοντας μια αφαίρεση από τις μεγάλες επαναστάσεις».

12 Η ρώσικη επανάσταση, με τον νικηφόρο χαρακτήρα της, δημιούργησε μια νέα νεωτερικότητα. Τη νεωτερικότητα της μετάβασης, της οικοδόμησης μεταβατικών σχημάτων που έχουν στόχο την κοινωνική απελευθέρωση. Η ρώσικη επανάσταση έδωσε το παράδειγμα της νικηφόρας επανάστασης και το παράδειγμα της μετάβασης. Άνοιξε, εγκαινίασε μια νέα εποχή για την ανθρωπότητα. Πιο ειδικά, μεταμόρφωσε τον πλανήτη, την οικονομία του, την πολιτική, τον πολιτισμό, τα όριά του.

13 Η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας και η σχεδιασμένη οικονομία –στα ιστορικά όρια που μπορούσαν να επισυμβούν– η ανατροπή των παλιών καθεστώτων, το βάρος στην εκβιομηχάνιση και την εθνικοποίηση τομέων της οικονομίας υπό μια νέα πολιτική εξουσία, έγιναν ένα μοντέλο που ακολουθήθηκε από πολλές δυνάμεις μέσα στον 20ο. Το μοντέλο αυτό, για ένα διάστημα έδωσε εντυπωσιακά αποτελέσματα. Ώθηση και κινητοποίηση των παραγωγικών δυνάμεων, νίκη επί της καθυστέρησης, της φτώχειας και του αναλφαριθμητισμού. Έκανε πράξη μέσα σε δυο, τρεις δεκαετίες όσα άλλα κοινωνικά

συστήματα χρειάστηκαν αιώνες για να φτάσουν.

14 Το ρώσικο παράδειγμα παρήγαγε «δίκαιο» και «ορθοδοξία». Με την σειρά του, αυτό το ρώσικο - σοβιετικό «δίκαιο», όση ώθηση κι αν έδωσε στην παγκόσμια επανάσταση, είχε δύο μεγάλους περιορισμούς, που δεν επέτρεπαν τη γενίκευσή του σε δόγμα προς επιβολή και εξαγωγή. Πρώτα, οι συνέπειες της ήττας της επανάστασης και σε άλλες χώρες (τις ευρωπαϊκές) περιόρισαν τις δυνατότητες της ρώσικης επανάστασης και το βάθος που μπορούσαν να έχουν πολλοί μετασχηματισμοί. Δεύτερο, έπρεπε να μελετηθούν σε βάθος και να εκτιμηθούν σωστά στο χρόνο και στους τόπους οι «απαντήσεις του κεφαλαίου» στην πρόκληση της νικηφόρας επανάστασης - μετάβασης.

15 Ο αναγκαστικός προσδιορισμός «επανάσταση σε μία μόνο χώρα» μπορούσε να οδηγήσει σε σωρεία στρεβλώσεων και παραμορφώσεων. Κι επομένως, τα τελευταία διορατικά κείμενα του Λένιν δείχνουν καθαρά ότι το μέλλον εξαρτιόταν από το πώς και σε ποιο βαθμό θα καθόριζαν τις εξελίξεις οι επαναστατικές θύελλες που αναμένονταν στην Ανατολή. Η σοβιετική εξουσία έπρεπε να αντέξει μέχρι το επόμενο μεγάλο επαναστατικό κύμα. Η σκιά ενός επερχόμενου παγκόσμιου πόλεμου που θα στρέφονταν και ενάντια στην ΕΣΣΔ, αποτέλεσε μια άλλη κεντρική εκτίμηση, πάνω στην οποία πλευρές της επανάστασης πάγωσαν για εκπληρωθούν οι στόχοι μιας προετοιμασίας για τον πόλεμο.

16 Σε αυτές της συνθήκες, δημιουργήθηκαν πολλοί όροι στο να περάσει η επανάσταση από τα καυδιανά δίκρανα του εθνικισμού και του κρατισμού. Η περικύκλωση, οι γεωπολιτικές εξελίξεις κι ο πόλεμος, στην αρχή, η διεύρυνση της ζώνης δράσης της Σοβιετικής Ένωσης ως μεγάλης παγκόσμιας

δύναμης αμέσως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, έδωσαν ώθηση σε μια μεγαλοκρατική υπερδυναμική αντίληψη που πολλές φορές λογάριασε με βάση τις δικές της ανάγκες, ακόμα και τύχες μεγάλων επαναστατικών κινημάτων.

17 Όλες οι μεταβατικές εμπειρίες γεννούν νέα στρώματα που ζουν πολύ καλύτερα από ότι στην εποχή των αποφασιστικών ιστορικών διλημάτων. Τα στρώματα αυτά επωφελούνται από την ανάπτυξη που σημειώνεται και ασχολούνται συχνά με τη διεύθυνση της οικονομικής, διοικητικής, κρατικής και στρατιωτικής ζωής, αποκτούν ορισμένα προνόμια, ξεχωρίζουν λίγο έως πολύ από την πλατιά μάζα. Το σχήμα κόμμα/κράτος, πλάνο/εκτέλεση, μολονότι έδινε ώθηση στη δημιουργία και αναπαραγωγή τέτοιων στρωμάτων, αδυνατούσε να αφομοιώσει, να μετασχηματίσει, να διαπαιδαγωγήσει, να εμπνεύσει τα στρώματα αυτά με μια συνείδηση συμβατή με τους σκοπούς και την απεραντοσύνη τους. Ο ενθουσιασμός, η αυτοθυσία, η δοτικότητα των καιρών της επανάστασης, δίνουν τη θέση τους σε μια πιο εγωιστική, κομφορμιστική, μικροαστική και αστική, στην ουσία της, αντίληψη και το μοντέλο που επικρατεί τα αναπαράγει, δημιουργώντας υποκρισία και απόσταση ανάμεσα σε διακηρύξεις και ατομικές βλέψεις. Αυτή είναι και η κοινωνική βάση της παλινόρθωσης που για ένα διάστημα κρυβόταν κάτω από την ταμπέλα του κρατικού «σοσιαλιστικού» λόγου.

18 Οι αντιφάσεις όμως των μεταβατικών κοινωνιών, των σοσιαλιστικών εμπειριών, έχουν τη ρίζα τους σε ένα άλλο κρίσιμο ζήτημα: Για να υπερνικήσουν την καθυστέρηση και να βγουν από καταστροφικές καταστάσεις, ανέπτυξαν τις παραγωγικές δυνάμεις στηριγμένες στο μεγάλο εργοστάσιο, στην πράξη παγίωσαν το μεγάλο καπιταλιστικό εργοστάσιο.

Ξεχάστηκε όμως η αποκρυπτογράφηση της σχέσης κεφάλαιο, δεν αμφισβητήθηκε στην ουσία του ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής. Θεωρητικοποιήθηκε η ταύτιση της μεγάλης παραγωγής με τον σοσιαλισμό, ενώ η μικρή παραγωγή θα αναπαρήγαγε τα μικροαστικά στρώματα, αυτή όμως ήταν η μία μόνο πλευρά του προβλήματος, στρεβλή από μόνη της. Ο σοσιαλισμός δεν είναι «μεγάλη παραγωγή + σοβιέτ» και μάλιστα με την μορφή «μεγάλο καπιταλιστικό εργοτάξιο + κόμμα/κράτος». Στη συνέχεια, η μεγαλοκρατική διαχείριση των διεθνών συσχετισμών, αλλού ευνόησε κι αλλού εμπόδισε την προώθηση σημαντικών ανατροπών και αλλαγών. Η μορφή κόμμα-κράτος μονοπώλησε κυριολεκτικά ολόκληρη την πολιτική ζωή των κοινωνιών, εμποδίστηκε η ελεύθερη έκφραση, υπερχείλισε η υποκρισία. Όλο αυτό το σύστημα που προσιδίαζε περισσότερο σε μια κοινωνία κρατικού καπιταλισμού με μια ιδιόμορφη άρχουσα τάξη, παρά σε μεταβατική κοινωνία προς τον σοσιαλισμό, θέλησε να εμφανίσει τον εαυτό του σαν γνήσια έκφραση κι εκδήλωση του ολοκληρωμένου σοσιαλισμού ακόμα και του κομμουνισμού. Αυτή η αυτοανακήρυξη πραγμάτωσης του «υπαρκτού σοσιαλισμού», ο κομπασμός και η ξιपाσιά που καλλιέργησε στα νεοαστικά στρώματα που είχαν την πολιτική διεύθυνση, ήταν βούτυρο στο ψωμί για τη διεθνή αστική αντίδραση, που με την σειρά της, αποδέχονταν ότι αυτό ακριβώς είναι το νόημα, η ουσία και η πρακτική του κομμουνισμού, ως όραμα και ως πραγμάτωση. Ότι στον πυρήνα της ίδιας της θεωρίας βρίσκονταν όλες οι προϋποθέσεις του ολοκληρωτισμού.

19 Η αντικομμουνιστική υστερία είναι ένα θέμα, και ένα άλλο θέμα σοβαρής τάξης είναι η σχέση ισότητας και ελευθερίας που έφεραν οι επαναστάσεις και ειδικά το σοβιετικό μοντέλο. Όσα βήματα και να έγιναν στον τομέα της ισότητας

–και δεν ήταν λίγα–, στο θέμα της ελευθερίας υπήρξαν σημαντικές καθυστερήσεις και λαθεμένες απόψεις που περιόριζαν σοβαρά ακόμα και στοιχειώδεις ελευθερίες, ενώ παράλληλα υπερδιογκώθηκαν κατασταλτικοί μηχανισμοί. Η μονοπώληση της κρατικής, οικονομικής, πολιτικής ζωής από ένα κόμμα-μηχανισμό, η απονέκρωση όχι του κράτους αλλά των λαογέννητων μορφών εξουσίας, οδήγησαν σε εκφυλισμό κάθε δημοκρατικής προϋπόθεσης. Η καταναγκαστική εργασία, τα γκουλάγκ, οι εκκαθαρίσεις του κομματικού και κρατικού μηχανισμού και η παράλογη έκταση που πήραν σε δοσμένες συνθήκες, η ανεξέλεγκτη εξουσία που απέκτησαν οι αστυνομικοί μηχανισμοί, δημιούργησαν όρους αδρανοποίησης, εκφοβισμού, υποκρισίας, μη έκφρασης της γνώμης, σιωπής σε μεγάλο μέρος κοινωνικών στρωμάτων. Όταν τα προνόμια έγιναν καθεστώς, όταν σχηματίστηκε ένα προνομιούχο στρώμα, τότε πια όλα τα μέτρα και οι μέθοδοι που προϋπήρχαν, γίνονται στυγνό καθεστώς καταπίεσης απέναντι στην κοινωνία ολόκληρη.

20 Η κριτική της ρώσικης επανάστασης, επί της ουσίας έγινε από τα κάτω σε εποχές που υπήρχαν αντικειμενικά οι όροι για άλλους προσδιορισμούς και η ανάγκη μεγάλων ποιοτικών, θεμελιακών τροποποιήσεων ήταν παραπάνω από ορατή. Αυτό χρονικά σημαίνει αμέσως μετά τη λήξη του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου. Ενώ τότε ξανοίγεται μια μεγάλη αστική αντεπίθεση, ο πόλος της επανάστασης, η κορυφή της, μαζεύεται και ταμπουρώνεται σε αυτά που ήξερε και στις μεθόδους που είχε έως τότε αναπτύξει. Διαβάζει δε την πραγματικότητα με εντελώς «ρώσικο τρόπο», και μάλιστα υπερδυναμικό. Η πίεση και το βάρος των νεοαστικών στοιχείων στο κράτος και το κόμμα είναι μεγάλη και αποτρεπτική σε βαθιές ανατροπές.

Χρονικά, τα γεγονότα πληθαίνουν: Το 1947-48 γίνονται ξανά δίκες και εκκαθαρίσεις στον κρατικό και κομματικό μηχανισμό σε πολλές ανατολικές χώρες. Το 1948 σημειώνεται η «στροφή» της Γιουγκοσλαβίας που είναι σαφώς ένα μεγάλο πλήγμα και δείχνει ότι οι φυγόκεντρες δυνάμεις θα ενταθούν. Το 1953 έχουμε την κρίση του Βερολίνου. Το προλεταριάτο του Βερολίνου εξεγείρεται. Το 1956 εξέγερση στην Ουγγαρία που καταστέλλεται από τα σοβιετικά τανκς. Το 1961 χτίζεται το τείχος του Βερολίνου. Το 1964 ξεσπά και δημόσια μια μεγάλη αντιπαράθεση ανάμεσα στο ΚΚΣΕ και το ΚΚΚίνας (το 1969 έχουμε μέχρι και στρατιωτικές συγκρούσεις ανάμεσα σε σοβιετικά και κινεζικά τμήματα στα σύνορα). Το 1968 γίνεται η εισβολή στην Τσεχοσλοβακία, ενώ το εκεί κόμμα είχε ξεκινήσει μια διαδικασία απαγκίστρωσης από τα σοβιετικά δόγματα. Στο μεταξύ, το 1966 έχει ξεσπάσει η Πολιτιστική Επανάσταση στην Κίνα που ασκεί μεγάλη επιρροή στην νεολαία και τα κινήματα όλου του κόσμου. Το 1975-76 γίνεται πόλεμος ανάμεσα σε Καμπότζη και Βιετνάμ που έχουν απελευθερωθεί από την αμερικάνικη κατοχή και στην ηγεσία τους βρίσκονται κομμουνιστικές δυνάμεις. Το Βιετνάμ εισβάλλει στην Καμπότζη και η Κίνα κηρύσσει πόλεμο τιμωρίας στο Βιετνάμ. Το 1980 η Ρωσία εισβάλλει στο Αφγανιστάν και εμπλέκεται σε έναν πόλεμο που δεν θα κερδίσει ποτέ. Το 1980 ακόμα επιβάλλεται στρατιωτικός νόμος στην Πολωνία και αναλαμβάνει ο στρατηγός Γιαρουζέλσκι, για να αντιμετωπιστεί το εργατικό κίνημα της Αλληλεγγύης που είναι πιο κοντά στην ιδεολογία της καθολικής θρησκείας από ότι στο όραμα οποιουδήποτε σοσιαλισμού.

21 Το 1989-90 εξελίσσεται η λεγόμενη πτώση του «υπαρκτού σοσιαλισμού», όπου μια υπερδύναμη κι όλο το άμεσο δορυφορικό της σύστημα οικειοθελώς παραδίδεται,

εγκαταλείπει, μεταλλάσσεται. Οι τοπικές σατραπείες που είχαν αναπτυχθεί γύρω από το κράτος-κόμμα, ξεπούλησαν όσο-όσο όλη την κρατική παλλαϊκή ιδιοκτησία, έβαλαν χέρι σε αυτή με τη μορφή της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, συνεργάστηκαν ανοικτά με μεγάλα μαφιόζικα κυκλώματα που λειτουργούσαν παράλληλα με αυτές και κάπως έτσι δημιουργήθηκαν οι γνωστοί δι-σεκατομμυριούχοι ολιγάρχες στη Ρωσία και σε μια σειρά ακόμα πρώην σοσιαλιστικές χώρες.

22 Το «πιστοποιητικό θανάτου» του υπαρκτού σοσιαλισμού που εκδόθηκε στα 1989-91, αλλά και όλη η πορεία που περιγράψαμε σε αδρές γραμμές, δείχνουν μια κραυγαλέα αποτυχία. Ο σοσιαλισμός, αποστεωμένος, μουμιοποιημένος, κρατικοποιημένος, μεγαλοκρατικός, ως σύστημα και μοντέλο, δεν οδήγησε στην απελευθέρωση, αλλά στην απομάκρυνση από την απελευθέρωση και τη χειραφέτηση. Οι μάζες αποξενώθηκαν διπλά μέσα σε αυτές τις συνθήκες. Υποβιβάστηκαν σε απλούς εκτελεστές ορισμένων πλάνων, δεν τροποποιήθηκε διόλου ο καταμερισμός της εργασίας, στερήθηκαν κάθε δυνατότητας συμμετοχής στην πολιτική ζωή, η οποία συρρικνώθηκε στα πλαίσια ενός μονοκομματικού κράτους, και σύντομα γνώρισαν την αυθαιρεσία των υπερμεγεθυμένων δυνάμεων ασφαλείας και καταστολής. Όταν το «σύστημα» αυτό κατέρρεε, δεν ένοιωσαν καμιά ανάγκη να το υπερασπιστούν. Πράγμα φυσιο-λογικό και εξηγήσιμο που καταδεικνύει πόσο ψεύτικος και κούφιος ήταν ο λόγος των καθεστώτων του «υπαρκτού».

23 Η κριτική που άσκησε ο Μάο και οι Κινέζοι κομμουνιστές, ιστορικά καταγράφει μια μεγάλη εξέγερση απέναντι στο «υπαρκτοσοσιαλιστικό» οικοδόμημα που δεν δίστασαν να το ονομάσουν ως «σοσιαλิมπεριαλιστικό» και «σοσιαλφασιστικό», δηλαδή σοσιαλιστικό στα λόγια, αλλά ιμπεριαλιστικό και

φασιστικό στην πράξη. Αυτή την αλήθεια δεν μπόρεσαν να τη σηκώσουν στις πλάτες τους οι κομμουνιστές σε ολόκληρο τον κόσμο. Είχαν συνηθίσει αλλιώς. Το «Κόμμα» ήταν πάνω από όλα, το «Κόμμα» δεν κάνει λάθη κι αν κάνει τα διορθώνει, άλλωστε «ο μισός κόσμος είναι ήδη δικός μας» κι άλλα τέτοια.

24 Η κριτική που άσκησε ο Μάο και οι Κινέζοι κομμουνιστές, στηρίζονταν σε έναν άλλο δρόμο για τις μεταβατικές κοινωνίες. Έναν δρόμο μετασχηματισμού των παραγωγικών σχέσεων μέσα από τη συμμετοχή των μαζών και την εξαπόλυση κινημάτων ως μέθοδο. Έθεσαν επί τάπητος το ζήτημα της «θεωρίας των παραγωγικών δυνάμεων». Εντόπισαν στη μορφή κόμμα-κράτος, τον τόπο όπου συσπειρώνεται και οργανώνεται η αστική τάξη σε τέτοιες συνθήκες. Δοκίμασαν να φτιάξουν νέα όργανα λαϊκής έκφρασης και εξουσίας, αλλά τελικά δεν μπόρεσα να φέρουν σε πέρας ένα τέτοιο εγχείρημα. Τελικά, στην Κίνα νίκησε ο Τενγκ κι όχι ο Μάο. Η επιτυχία του Τενγκ δεν ήταν μικρή. Σήμερα η Κίνα έχει κάνει πολλαπλά βήματα στον εκσυγχρονισμό της και φιγουράρει ως μια από τις ηγέτιδες δυνάμεις του σύγχρονου κόσμου. Βέβαια, αυτός που επικράτησε στην Κίνα είναι ο «καπιταλιστικός δρόμος» κι όχι ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός της κοινωνίας.

Γ. Οι νέες επαναστάσεις, ● οι επαναστάσεις του μέλλοντος

25 Δεν είμαστε ούτε προφήτες ούτε μελλοντολόγοι. Θα πούμε μόνο πως η επανάσταση ως κοινωνική εφεύρεση των μαζών για την επίτευξη μεγάλων αλλαγών, είναι ακόμα στην ημερήσια διάταξη της σύγχρονης ιστορίας. Οι αστοί θα αντιτείνουν «μεταρρύθμιση ή καταστολή ίσως, αλλά επανάσταση ποτέ!». Ο Ch. Tilly σημειώνει πως «πρέπει πάντα να θυμόμαστε πόσο άλλαξαν με τον καιρό οι κανόνες της επανάστασης».

26 Επομένως, μπορούμε να ισχυριστούμε πως οι επαναστάσεις που έρχονται δεν θα ακολουθήσουν τον «δρόμο του Οκτώβρη». Δεν θα είναι μια επανάληψη και η νοσταλγία μοιάζει σήμερα με καταφύγιο και αποφυγή των νέων προϋποθέσεων και απαιτήσεων για μεγάλες αλλαγές. Η στασιμότητα στη σκέψη και τη θεωρία παγώνει κάθε προϋπόθεση ανάταξης.

27 Η ίδια η ιστορία μάς διδάσκει –όπως υπομονετικά υποστήριζε ο πριν λίγο καιρό αποβιώσας Ιστβάν Μεσάρος– ότι ο πλανήτης χωρούσε ακόμα και χωρά περισσότερο καπιταλισμό από όσο νομίζαμε. Τόσο η καπιταλιστική παλινόρθωση στον ανατολικό κόσμο, όσο και η μεταφορά της κύριας παραγωγικής δραστηριότητας στη Νοτιοανατολική Ασία, και ιδιαίτερα σε Κίνα και Ινδία, το δείχνουν περίτρανα. Ταυτόχρονα όμως, πάλι όπως υποστήριζε με έμφαση ο Μεσάρος αλλά και άλλοι ασπρομάλληδες μαρξιστές

(Χάρβεϊ, Αμίν κ.λπ.), η ανάπτυξη των καπιταλιστικών παραγωγικών δυνάμεων γίνεται με τρόπο τέτοιο που εντείνεται ο καταστροφισμός τους. Η παραπέρα ανάπτυξή τους δεν οδηγεί σε πρόοδο, αλλά σε καταστροφή, περιοχών, χωρών, οικονομικών κλάδων και τομέων, σε οικολογικές ανισορροπίες μη αντιστρεπτές, κυρίως δε σε διάλυση της κοινωνικότητας, διάλυση κοινωνιών ολόκληρων και πρωτοφανή εκτίναξη χειριστικών μηχανισμών που κάνουν δυνατή την εισβολή και στο πεδίο της συνείδησης και την αποικιοποίηση ακόμα και του μυαλού. Οδηγεί βέβαια και σε νέες μεγάλες συγκρούσεις και πολέμους.

28 Έτσι, σε σύνθετες συνθήκες και με πλήρη απο-
προσανατολισμό στο ιδεολογικό επίπεδο, συνυπάρχουν όροι που καθιστούν λογική και αναγκαία μια μετάβαση ως απάντηση στον καταστροφισμό του καπιταλισμού. Δεν τελειώσαμε επομένως με τις επαναστάσεις. Σε ένα νέο βιβλίο του Μπαντιού, ανασύρεται το γνωστό μαοϊκό «ή η επανάσταση θα αποτρέψει τον πόλεμο ή ο πόλεμος θα φέρει την επανάσταση». Ο ίδιος αποδίδει την φράση στον Λένιν, ίσως για να ανοίξουν μερικά αφτιά στο χώρο της Αριστεράς, ίσως από λάθος, δεν έχει σημασία.

29 Ζούμε σε μια ιστορική στιγμή, κατά την οποία μια πολυπλόκαμη, διεθνών διαστάσεων, αντεπανάσταση μοντελοποιεί τον πλανήτη και τον άνθρωπο στα πλαίσια της διαιώνισης της σχέσης κεφάλαιο. Οι διαρκείς αναδιαρθρώσεις αγκάλιασαν όλες της σφαίρες της ύπαρξης των κοινωνιών, του ανθρώπου και της φύσης. Το κράτος, η πολιτική, η κοινωνία, η

εργατική τάξη, η παραγωγική διαδικασία, η γνώση και η παιδεία, τα μονοπώλια, ο στρατός κι ο πόλεμος, η τεχνική και η επιστήμη, όλα μα όλα διαφέρουν, δεν είναι ίδια με αυτά που υπήρχαν πριν από 100 χρόνια. Για αυτόν τον απλό λόγο, ο «δρόμος του Οκτώβρη» σήμερα δεν είναι η λύση του προβλήματος. Παρόλο το μεγαλείο του και την προσφορά του στην ανθρωπότητα, είχε κωδικοποιήσεις, λύσεις και μοντέλα που δεν φτάνουν σήμερα για να «ξεκλειδώσουν» τις νέες κλειδαριές. Είχε και όρια, κενά, λαθεμένες αντιλήψεις και ελλείψεις, γέννησε και ελεεινότητες.

Άλλωστε, και ο ίδιος ο «λενινισμός» είχε αποτελέσει μια μεγάλη τομή –αιρετική και ανορθόδοξη θα τη λέγαμε– σε σχέση με τις βασικές παραδοχές του «επίσημου μαρξισμού» της εποχής, σχεδόν σε όλα τα μεγάλα ζητήματα που απασχολούσαν τότε (κόμμα, κράτος, επανάσταση, ιμπεριαλισμός, Ανατολή-Δύση, αγροτικό ζήτημα κ.λπ.). Μόνο έτσι το ρεύμα αυτό μπόρεσε να συνδεθεί με τα ιστορικά γεγονότα της εποχής του και του τόπου του. Ακόμα κι από αυτή την άποψη, είναι εντελώς εκτός πραγματικότητας όποιος βλέπει τα σημερινά προβλήματα να επιλύονται μέσα από ό,τι παράχθηκε 100 χρόνια πριν.

30 Οι μελλοντικές επαναστάσεις και ο λόγος των λαών, θα πάρουν άλλες μορφές και διαστάσεις, βγάζοντας συμπεράσματα από όλες τις προηγούμενες επαναστάσεις. Ο δρόμος των νέων επαναστάσεων δεν είναι χαραγμένος από το παρελθόν. Πρέπει να ανακαλυφθεί και να εφευρεθεί, πρέπει να σκαφτεί με τα χέρια εκατομμυρίων ανθρώπων σε όλον τον πλανήτη.

Μέσα σε αυτό το προτσές, θα προκύψουν πρωτοπόμενες ιδέες και πρωτοπορίες που δεν θα ξεχωρίζουν και δεν θα κομπάζουν για το ρόλο τους. Ο πολιτικός αγώνας πρέπει να χειραφετεί αντί να αλλοτριώνει.

31 Δεν τελειώσαμε με τις επαναστάσεις, δηλαδή με τους τρόπους που εφευρίσκουν οι μάζες και οι κοινωνίες για να βάλουν τέλος στις καταστροφές ή να οδηγήσουν σε μεγάλες στροφές της ιστορίας. Οι επαναστάσεις είναι στην ημερήσια διάταξη. Θα πάρουν αναγκαστικά νέες μορφές και νέα περιεχόμενα. Θα είναι πιο διεθνικές, πιο συντονισμένες, πιο πλατιές, πιο συμμετοχικές, πιο ανθρώπινες, πιο πλούσιες, πιο βαθιές. Η κοινωνική απελευθέρωση, όχι ως επιβολή εξουσίας μιας τάξης στο όνομα της κοινωνίας, όχι ως οργάνωση της απελευθέρωσης από τα πάνω και εξ ονόματος της κοινωνίας και του λαού.

32 Οι επαναστάσεις, αν θέλουν να είναι τέτοιες, οφείλουν να αναπτύξουν τη λαϊκότητα και τη συμμετοχή παντού, με παράλληλη ανάπτυξη της πνευματικότητας των ανθρώπων και των λαών. Η πνευματική ανάπτυξη είναι ζήτημα κεφαλαιώδους σημασίας. Η συμμετοχή των μαζών στον μετασχηματισμό της κοινωνίας και του εαυτού τους, είναι που θα ορίζει και τον ρυθμό του μετασχηματισμού και των ιεραρχήσεων, άρα και του χρόνου. Και όχι ένας αυθαίρετος παντογνώστης οδηγητής/κράτος.

33 Κάποιοι από τους στόχους που θα έχουν οι νέες επαναστάσεις, θα είναι:

► Η αποτροπή της καταστροφής της ζωής σε όλες

της τις εκδηλώσεις.

- Η αποτροπή του παγκόσμιου πολέμου.
- Η ανθρωποποίηση του ανθρώπου.
- Η ισορροπία με τη φύση.
- Η παραγωγή για την ικανοποίηση των αναγκών της κοινωνίας και όχι για το κέρδος.
- Η απελευθέρωση από μορφές αλλοτρίωσης και σύμβολα που κατασκευάζουν το ανήμπορο και εγωιστικό ανταγωνιστικό άτομο.
- Η απορρόφηση του κράτους από την κοινωνία.

34 Το υποκείμενο της επανάστασης και της μετάβασης σε έναν σοσιαλισμό του «ευ ζην» θα είναι πολύμορφο, θα διαμορφώνεται στην πορεία για την κατάκτηση στόχων που τίθενται. Αν στην Κομμούνα του Παρισιού ήταν κυρίως το προλεταριάτο του Παρισιού και αρκετοί μικροαστοί, στην Οκτωβριανή επανάσταση υπάρχει μια διεύρυνση με την εργατοαγροτική συμμαχία. Μέχρι τότε ο μαρξισμός δεν έδινε πολύ σημασία στους αγρότες. Στη συνέχεια, η κοίτη της επανάστασης πλάτυνε κι άλλο, με τη δημιουργία μεγάλων εθνολαϊκών αντιιμπεριαλιστικών μπλοκ. Τώρα, γίνεται λόγος για μια παγκόσμια χρηματιστική ολιγαρχία του 1% απέναντι στο 99% που φυσιολογικά θα έπρεπε να οδηγήσει σε μια σοβαρή συζήτηση για το υποκείμενο. Επίσης, το προλεταριάτο σήμερα είναι πολυπληθέστερο, πιο κατατεμαχισμένο, πιο διαχειρίσιμο, και υπό διαρκή μεταμόρφωση. Τα σχήματα συνείδησης που έχει, δεν έχουν αποκρυσταλλωθεί, ούτε έχουν αναδυθεί νέες μορφές πολιτικής οργάνωσης και έκφρασής του.

Οι πολιτικές μορφές που παίζουν ρόλο, έστω βραχύβιο αλλά αποφασιστικό σε διάφορες χώρες, δεν έχουν τη μορφή του κομμουνιστικού κόμματος, δεν παρουσιάζουν την μονιμότητα που είχαν οι κομματικές δομές. Το υποκείμενο που παίρνει μέρος σε μεγάλες ανατροπές και αλλαγές είναι πιο πληθυντικό, πιο ευρύ και πλατύ.

35 Για να εκφραστούν άλλες δυνατότητες, σε μια πολύ δύσκολη, πυκνή και άρα σύνθετη κατάσταση που βρισκόμαστε, είναι αναγκαίο να προβληθούν μεγάλες ιδέες, ικανές να εμπνεύσουν ένα νέο κίνημα κοινωνικής απελευθέρωσης. Ο βαθύς δημοκρατισμός και ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός πρέπει εξ αρχής να αποτελούν βασικούς άξονες κάθε νέας μεγάλης απόπειρας.

Με αυτές τις σκέψεις, διδασκόμαστε και τιμούμε τη μεγάλη Οκτωβριανή επανάσταση και δίνουμε όλες μας τις δυνάμεις για μια σύγχρονη συλλογικότητα αναζήτησης, συμβολής και συμμετοχής σε ενδιαφέροντα εγχειρήματα και μεγάλα κινήματα.

